

2. PRISTUP REPUBLIKE HRVATSKE GATT-u (Prilog teoretskoj analizi)

1. OPĆI DIO - OKVIRI I CILJEVI RADA

Jedinstvena je prilika Republike Hrvatske da prigodom njenoga pristupa GATT-u solidno i strateški smišljeno utemelji polazišta svojih dugoročnih vanjskotrgovinskih odnosa. Takvo utemeljenje zahtijeva mnogo suradnje sa životnom, odnosno praktičnom stranom svakog segmenta hrvatskoga gospodarstva koje na bilo koji način komunicira sa svjetskim tržištem. Kako je to komuniciranje izloženo kontinuiranim promjenama i refleksijama stanja međunarodnih trgovinskih odnosa, očito je da utemeljenje ovih polazišta mora biti prilagođeno datom vremenu i suvremenim ciljevima. U tom smislu, sadržaj i struktura ovoga rada usmjereni su upravo na opća pitanja vanjskotrgovinskih odnosa Hrvatske putem upravo obavljenih, moderniziranih i svakako manje diskriminatorских regulativa GATT-ovih mehanizama poslije Urugvajске runde.

Naime, osim revitalizacije mnogih dosadašnjih funkcija GATT-a, Urugvajска runda je proširila polje međunarodne trgovinske suradnje i na ostala, do sada netaknuta i vrlo problematična, gospodarska područja. To se uglavnom odnosilo na područje agrara što je zadiralo u vitalne interese Europske zajednice, kao i na područje tekstila i odjeće što je zadiralo u vitalni interes SAD-a. Predviđenom tarifacijom trebalo je zapravo u prvom slučaju zamijeniti dosadašnji mehanizam agrarnog protekcionizma, a u drugom slučaju zamijeniti dosadašnji sustav globalnih uvoznih kvota. Dodamo li tom najznačajnijem proširenju GATT-ovih funkcija još i područja komercijalnih i ostalih intelektualnih usluga u međunarodnoj trgovini, zatim imamo li na umu činjenicu da se Europa na "mastihtski" način dalje homogenizira i znajući da se Hrvatska upravo u takvim okolnostima priprema ući u taj i takav svijet na njoj odgovarajući način, očito je da se pitanjima pristupa Hrvatske GATT-u mora

posvetiti naša najveća pozornost.

Uzimajući u obzir spomenute okolnosti kao determinante našeg pristupa GATT-u i uzimajući u obzir današnje mogućnosti i ciljeve ovoga puta kao početnog "generalnog prilaza" pitanjima vezanim za vanjskotrgovinske odnose Hrvatske, u ovome trenutku posebnu pozornost treba posvetiti sljedećim pitanjima:

- *Što je temeljni cilj zaštitne politike Hrvatske? Je li to povećanje proizvodnje odnosno nacionalnoga dohotka ili postizanje neovisnosti o inozemstvu? Naime, služe li našoj zaštitnoj politici ekonomski ili neekonomski argumenti zaštite?*
- *Kojim bismo efektima zaštitne politike trebali posvetiti našu pozornost prilikom pregovora u GATT-u? Da li onima koji poboljšavaju odnose razmjene ili onima koji štite domaću proizvodnju?*
- *S obzirom na današnji stupanj integriranja Europske zajednice očitovan formiranjem carinske, odnosno monetarne unije, čijim se pravilima ponašanja Hrvatska pokušava prilagoditi, poglavito onima poslije Maastrichta, kojim reperkusijama toga čina bi Hrvatska morala posvetiti svoju pozornost prilikom pregovora u GATT-u?*
- *S obzirom na vjerojatnost da će se Hrvatska deklarirati kao zemlja u tranziciji od nerazvijene ka razvijenijoj ekonomiji, ona će vjerojatno biti u prilici u tom razdoblju koristiti prilagođavanja vanjskotrgovinske politike u mehanizmu GATT-a radi prilagođavanja platnobilančne situacije. O čemu bi ona pri tome morala voditi računa?*
- *Kakva je relacija između priljeva inozemnoga kapitala i mehanizma GATT-a? Što bi Hrvatska trebala činiti prigodom pristupa GATT-u vezano za inozemni kapital?*

2. ARGUMENTI ZAŠTITE

Usprkos spoznajama da slobodna trgovina predstavlja pokretački mehanizam za ubrzanje gospodarskoga rasta, a bilo kakva zaštita gubitak sredstava i prepreku ekonomskom razvoju, naravno u uvjetima perfektne konkurencije, u današnjem svijetu s različitim stupnjem razvoja pojedinih nacionalnih ekonomija, postoje razlozi kad i takva zaštita ima svoje razložno opravdanje. Zapravo, u današnjim uvjetima gospodarskoga razvoja suvremenog svijeta, opterećenoga mnogim efektima imperfektnog svjetskoga tržišta, upravo zaštita domaćega gospodarstva može imati presudnu ulogu u gospodarskom razvoju mnogih zemalja u razvoju i zemalja u tranziciji ka razvijenim zemljama. Dakle, još uvijek postoje opravdani argumenti zaštite. Međutim, oni mogu biti i ekonomski i neekonomski argumenti. Ekonomski su argumenti oni, kada zaštita služi povećanju domaće proizvodnje, odnosno nacionalnoga dohotka, a neekonomski su argumenti oni kada zaštita ima za cilj postizanje odgovarajućih strukturalnih promjena nacionalne ekonomije, odnosno postizanje neovisnosti o inozemstvu. Ovi potonji su zapravo svi oni argumenti koji identificiraju gospodarski razvoj s industrijalizacijom ili sa željom da nacionalna ekonomija bude "samostalna".

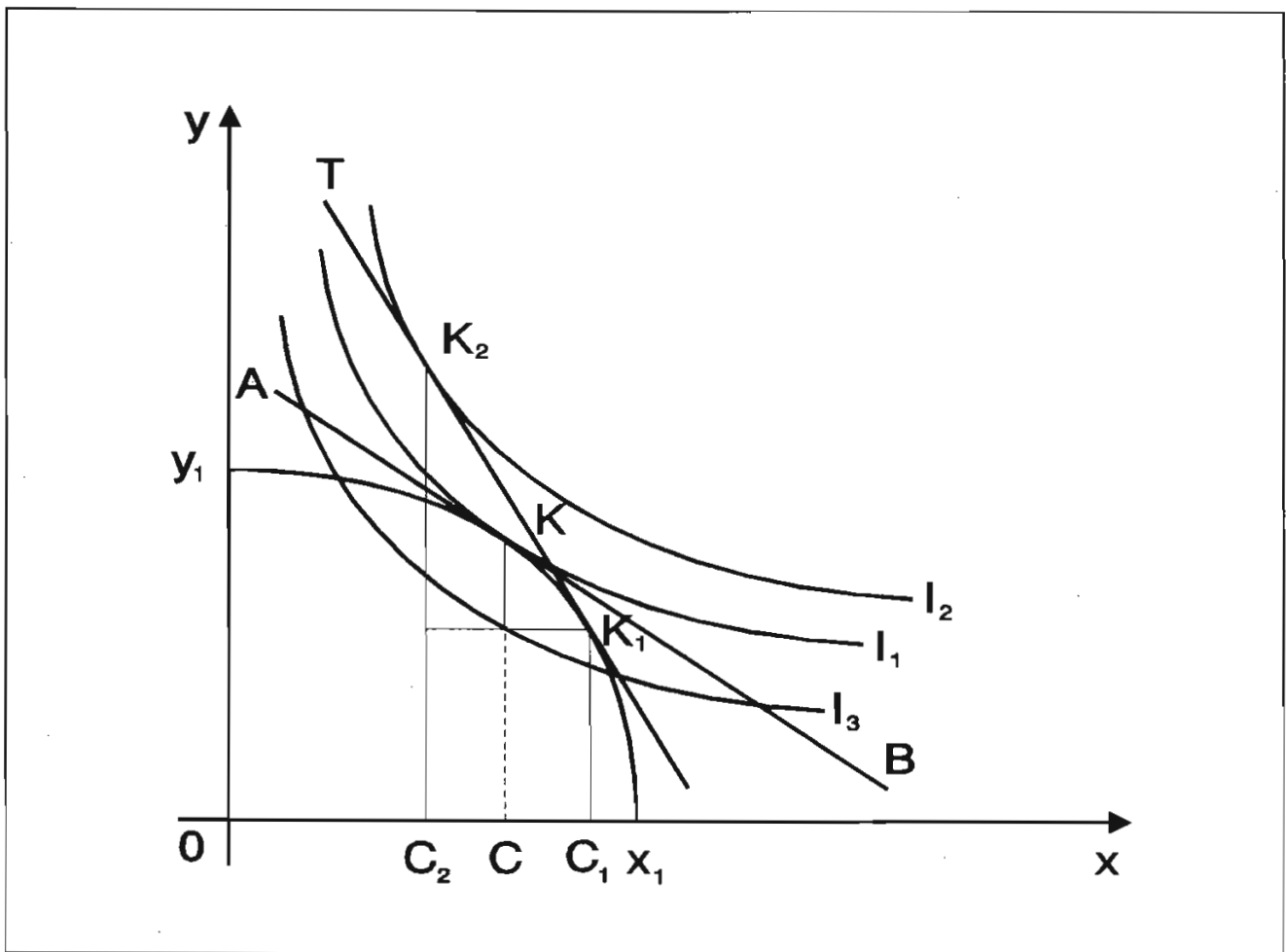
Ekonomski argumenti zaštite polaze od principa da samo primjena optimalne carinske stope predstavlja opravdanost zaštite domaće proizvodnje, a svaka druga primjena zaštite može rezultirati pogoršanjem situacije zaštićene industrije.*¹

Ilustrirajmo ove principe grafički:

---

*¹ U ekonomskoj teoriji prvi princip se odnosi na standardnu teoriju Paretove maksimalizacije blagostanja, a drugi na primjenu moderne teorije "Drugoga boljeg rješenja".

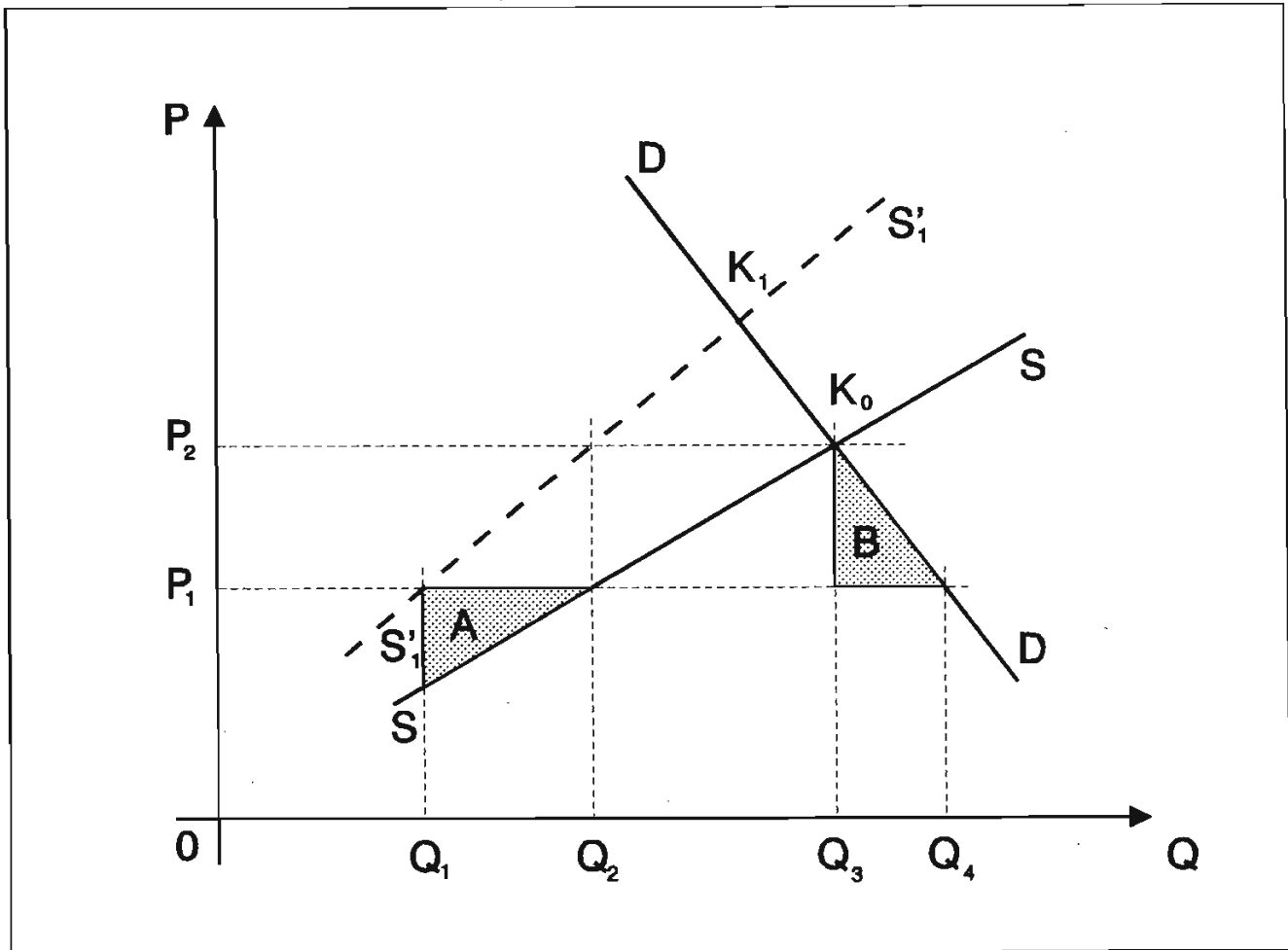
Vidi: J.Bhagwati and Ramaswami, Domestic Distortion, Tariffs and the Theory of Optimum Subsidy, and H.Johnson, Tariff and Economic Development - Journals of Development Studies, 1966.-1970.

Slika 1. Ilustracija ekonomskog argumenta carinske zaštite

Ne ulazeći ovoga puta u detaljnija obrazlaganja gornje ilustracije, u svrhu ovih naših razmatranja, spomenimo samo da se maksimalizacija blagostanja postiže takvim odnosima međunarodne razmjene samo onda kad se uspostavi jednakost granične stope supstitucije u potrošnji s graničnom stopom transformacije, kako u domaćoj proizvodnji tako i u vanjskoj trgovini. Ta jednakost na našoj slici predstavljena je točkom (K). Drugim riječima ako je odnos međunarodne razmjene (TT) drugačiji od odnosa cijena na domaćem tržištu (AB), onda bi vanjska trgovina uspostavila nejednakost između odnosa u proizvodnji (K_1) i odnosa u potrošnji (K_2). Ukoliko ova izvana nametnuta nejednakost ne rezultira povećanjem domaće proizvodnje, onda se preporučuje primjena optimalne carinske stope. Međutim, ako je to zbog bilo kojih razloga nemoguće, na primjer zbog GATT-ovih ograničenja, onda se preporučuje primjena drugoga boljega rješenja. U ovom slučaju, kada govorimo o ekonomskom argumentu zaštite, drugo bolje rješenje bi se moglo naći u primjeni premija. No, da vidimo kakvi se efekti

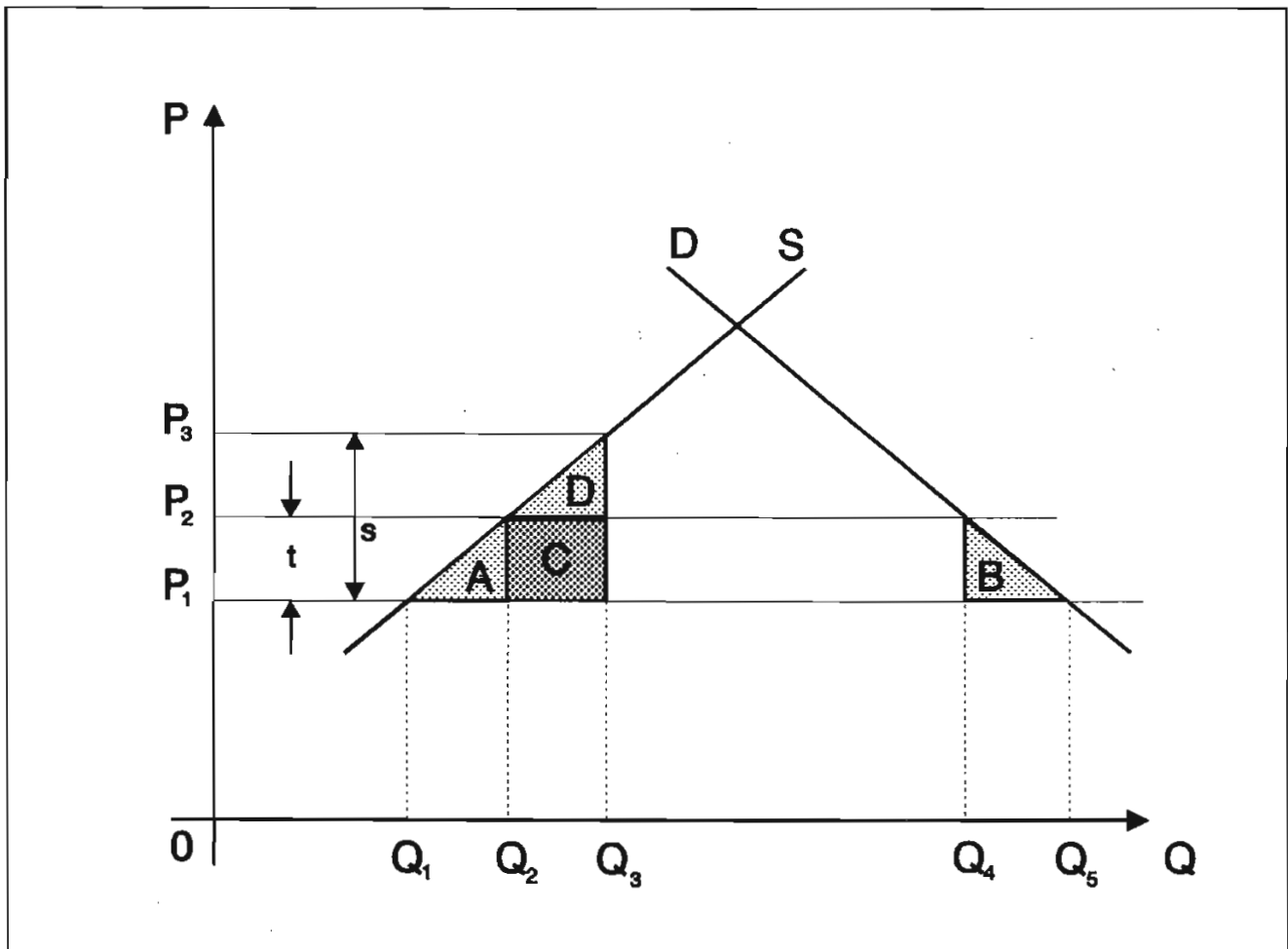
postiću ako se primijeni carina, a kakvi ako se primijeni premija.

Slika 2. Premiranje ili carinska zaštita

Kao i u prethodnom slučaju, niti ovdje nećemo ulaziti u "dublja teoretiziranja" ove problematike. Spomenut ćemo samo da se u točki (K_1) sada nalazi jednakost ponude i potražnje na domaćem tržištu koja je različita od one na svjetskom tržištu (K_0), ali uz cijenu odnosne robe od (P_2). Međutim, otvorimo li se svjetskom tržištu gdje je cijena niža (P_1), domaćoj proizvodnji bi ostao samo dio uspješne proizvodnje od (OQ_1), a uvoz bi po toj cijeni iznosio (Q_4Q_1). Da bi se zaštitila, odnosno povećala domaća proizvodnja na iznos od (OQ_2), mogla bi se primijeniti ili carina ili premija. U prvom slučaju nastali bi troškovi carinske zaštite (B), a u drugom uštedjeli bi se troškovi (A). Prema tome, ako je površina (B) veća od površine (A) onda je carinska korekcija nastalih poremećaja na domaćem tržištu rezultirala izvjesnim ekonomskim gubitkom u usporedbi sa situacijom slobodne trgovine. Međutim, u usporedbi primjene carine ili premije, očito je da je u ovom slučaju prihvatljivija primjena premiranja domaćeg gospodarstva.

Kod neekonomskih argumenata zaštite situacija je obratna. Zapravo, smatra se da je primjena carinske zaštite prihvatljivija u odnosu na primjenu premija. Ta propozicija je ilustrirana na sljedeći način:

Slika 3. Ilustracija neekonomskog argumenta carinske zaštite

Ako pođemo od konstatacije da je cilj zaštite jednakost $(Q_3 - Q_2) = (Q_5 - Q_4)$, tj. da se postiže isto smanjenje potrošnje (a ne povećanje domaće proizvodnje) onda, u slučaju premiranja, imamo troškove $(A + C + D)$. Budući da je na temelju spomenute jednakosti uvijek (C) veće od (B) , možemo zaključiti da je $(A + C + D)$ veće od $(A + B)$. Prema tome, očito je da je primjena carina u ovome slučaju opravdanija od primjene premija.

Prema tome, temeljni cilj zaštitne politike Hrvatske trebao bi biti povećanje domaće proizvodnje, odnosno nacionalnoga dohotka za što bi služili ekonomski argumenti zaštite. U tu svrhu Hrvatska bi trebala svoju pozornost u zaštitnoj politici posvetiti više premiranju kao sredstvu "hvatanja koraka" s razvijenim

ekonomijama, a manje carinama.

3. EFEKTI CARINSKE ZAŠTITE

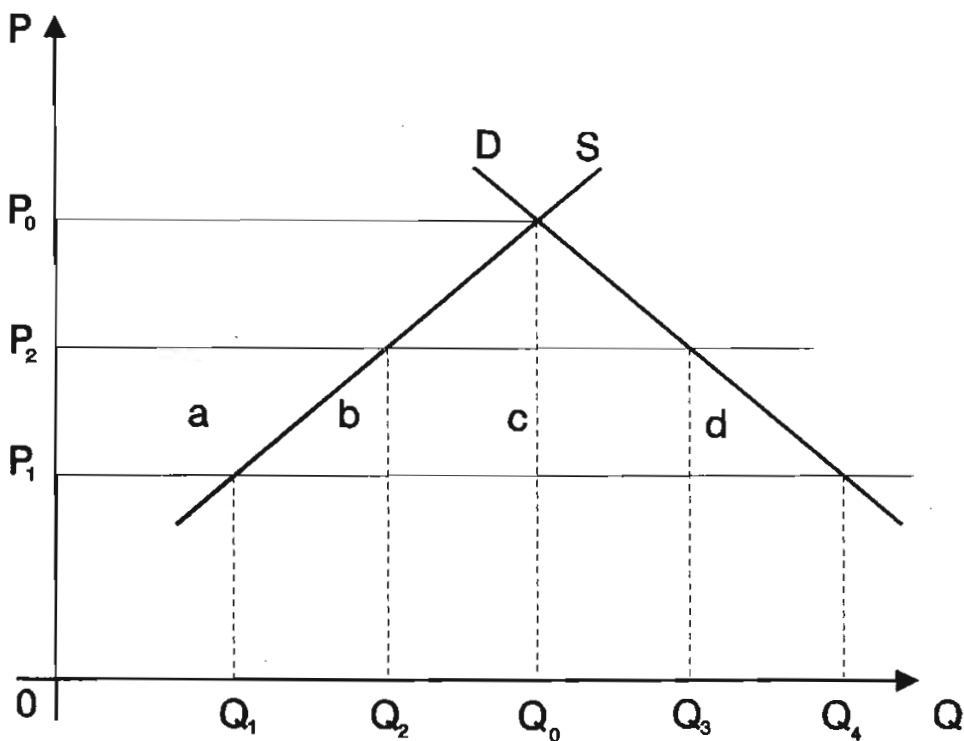
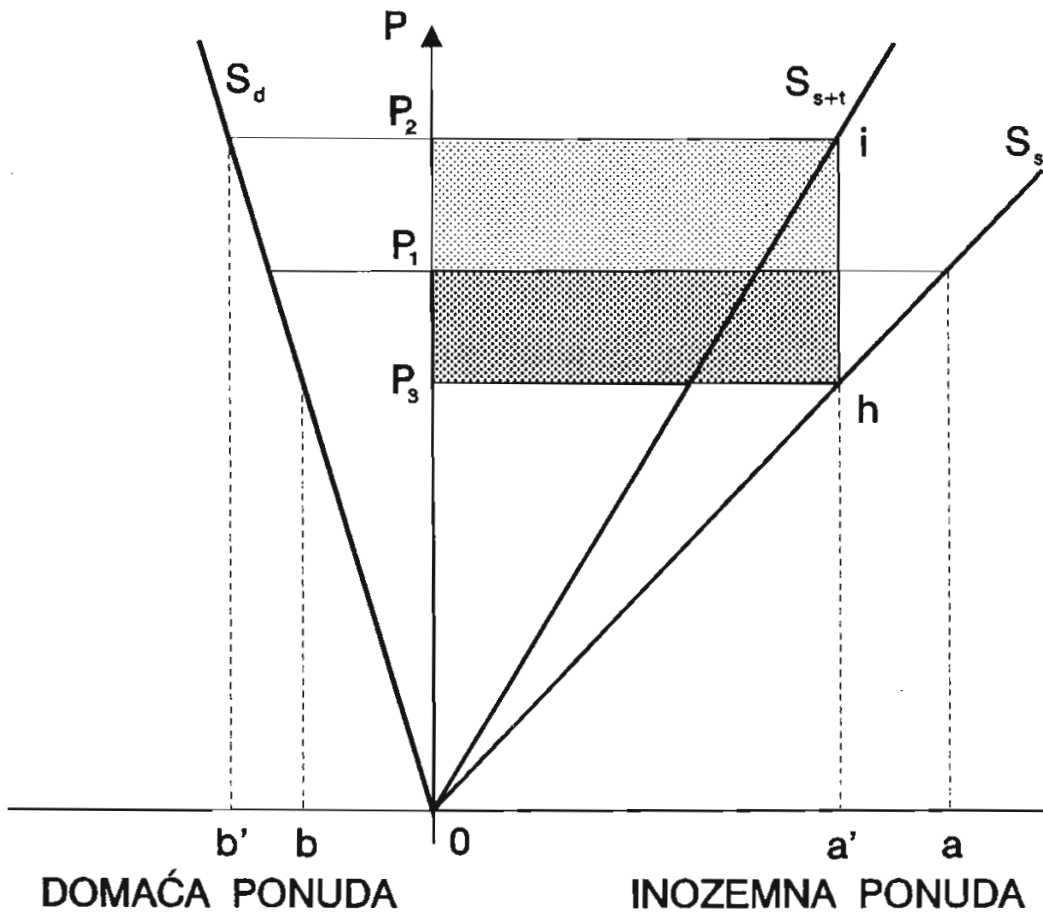
Bez obzira na to primjenjuje li se carina kao ekonomski ili kao neekonomski argument zaštite, ona uvijek reproducira odgovarajuće efekte i sadržava određene implikacije. Stoga, u današnjim okolnostima kad se Hrvatska upravo sprema generalno smanjivati ili posebno primjenjivati zaštitnu politiku, poglavito u njenom tranzicijskom razdoblju, svaka odluka iz toga područja morala bi biti podvrgnuta detaljnim proračunima da bismo postigli ono što želimo. Za takva preračunavanja neka nam posluži slika 4.

Na gornjem dijagramu prikazane su implikacije carinske zaštite, a na doljnjem njeni efekti. Ovisno o elastičnostima krivulja ponude domaćih i inozemnih ponuđača na domaćem tržištu, koje mijenjaju svoje pozicije pod utjecajem carinske zaštite, dolazi do povećanja domaće proizvodnje iz pozicije (a) u poziciju (a'), a zatim do smanjenja uvoza iz pozicije (b) u poziciju (b'), ali i do prelijevanja carinskog opterećenja "na pleća" domaće ekonomije. S obzirom na to da takva zaštita implicira svoje troškove u visini

$$b = \frac{\eta_s P_1 t^2 Q_1}{2} \qquad d = \frac{\eta_d P_1 t^2 Q_5}{2}$$

proizlazi da bi njihovu vrijednost trebalo uspoređivati s njenim pozitivnim efektima kako bismo znali da li nam i kolika carinska zaštita uopće odgovara. Iz takve usporedbe mogli bi se izvesti zaključci o veličini utjecaja prihvaćene ili tražene carinske zaštite na odnose razmjene, što je zapravo i svrha njene ekonomski argumentirane primjene.

Također, kod naših odlučivanja o prihvaćanju ili neprihvaćanju takve carinske politike prilikom bilateralnih odnosa u sklopu multilateralnih pregovora u GATT-u, morali bismo voditi računa i o efektivnoj carinskoj zaštiti. Zapravo, morali bismo voditi računa o realnoj zaštiti domaće supstance u finalnom proizvodu.

Slika 4. Ilustracija carinskih efekata

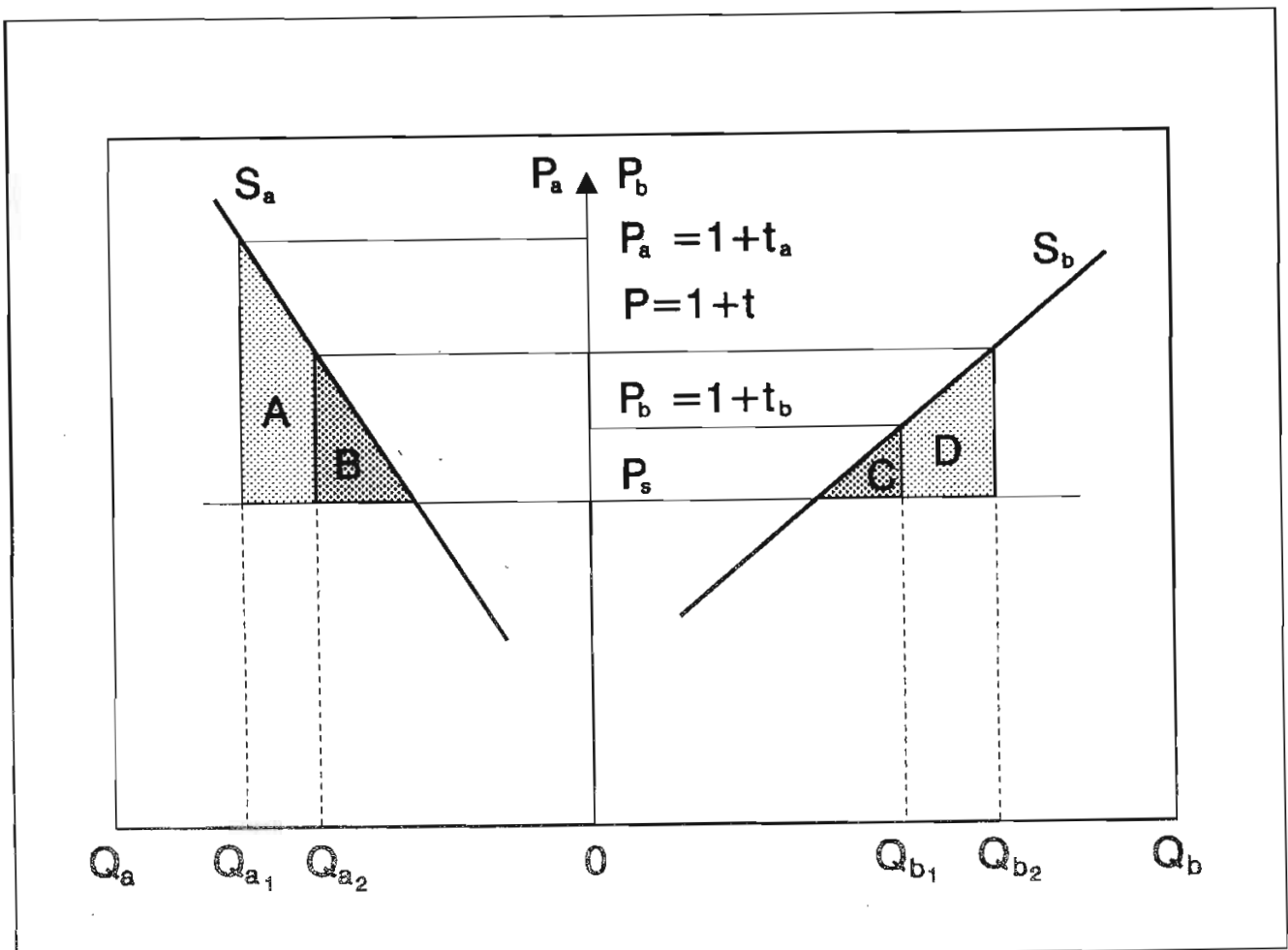

Ako je efektivna carinska zaštita

$$T = (t - rq)/(1 - r)$$

gdje t predstavlja nominalnu carinsku stopu na finalni proizvod, q nominalnu carinsku stopu na uvozne komponente, a r sudjelovanje uvoznih komponenti u finalnom proizvodu, onda možemo vidjeti da ona može biti i negativna, usprkos tome što je finalni proizvod na odgovarajući način zaštićen.

Poseban problem Hrvatske u okviru budućih pregovora s GATT-om mogao bi se odnositi na pitanje opravdanosti primjene podudarnih ili diferenciranih carinskih opterećenja. Naime, obično se misli da primjena podudarne carinske stope na sve tretirane proizvode predstavlja, za zemlje u razvoju, uvjet maksimiziranja njihovih interesa u vanjskoj trgovini. Zapravo, smatra se da će troškovi carinske zaštite biti minimalni, ako su marginalni troškovi carinske zaštite po jedinici proizvoda međusobno jednaki. Ilustracija ove logike ili ove pretpostavke dana je na sljedećem dijagramu:

Slika 5. Ilustracija optimalne strukture carinske zaštite, aspekt ponude

Gledajući ovaj dijagram nije teško zaključiti da se smanjenjem diferencija primijenjenih carinskih stopa, odnosno primjenom podudarne carinske stope na sve proizvode, postigne očekivano povećanje domaće proizvodnje. Dakle, mogli bismo reći da je primjena podudarne carinske zaštite prihvatljivija u odnosu na primjenu diferenciranih stopa. Međutim, uzmemo li u obzir i potražnu stranu ove "medalje" na kojoj se pojavljuju troškovi takve carinske zaštite, vidjet ćemo da se pravi odgovor na ovo pitanje, poglavito za Hrvatsku kao zemlju u tranziciji, može naći jedino u iznalaženju optimalne strukture carinske zaštite.*¹

Prema tome, osim temeljnog cilja zaštitne politike Hrvatske da njome utječe na poboljšanje odnosa razmjene, Hrvatska bi prigodom pregovora s GATT-om morala voditi računa i o efektivnoj carinskoj zaštiti i zastupati ne podudarnost, već optimalnu strukturu carinske zaštite.

4. CARINSKA UNIJA

Prema članku XXIV. GATT-a, carinskim unijama i slobodnim carinskim zonama posvećuje se posebna pozornost ne samo zbog toga što svako takvo integriranje doprinosi liberalizaciji međunarodne trgovine, već i zbog toga što one u ovome momentu predstavljaju realnost s kojom svijet, a poglavito mi u Hrvatskoj, moramo itekako računati kad su u pitanju pregovori s GATT-om. Zapravo, ne samo današnja carinska, već poglavito sutrašnja monetarna unija Europe, značajno determinira našu filozofiju pristupa GATT-u. U svakom slučaju, ona bi morala

---

*¹ Imajući na umu cilj ovoga rada, ja nemam namjeru ovdje detaljnije obrazlagati teoretska, inače vrlo kompleksna pokrića ovih konstatacija. Ipak, informacije radi, optimalni odnos strukture carinske zaštite, nakon kompleksnog izvođenja iznosi

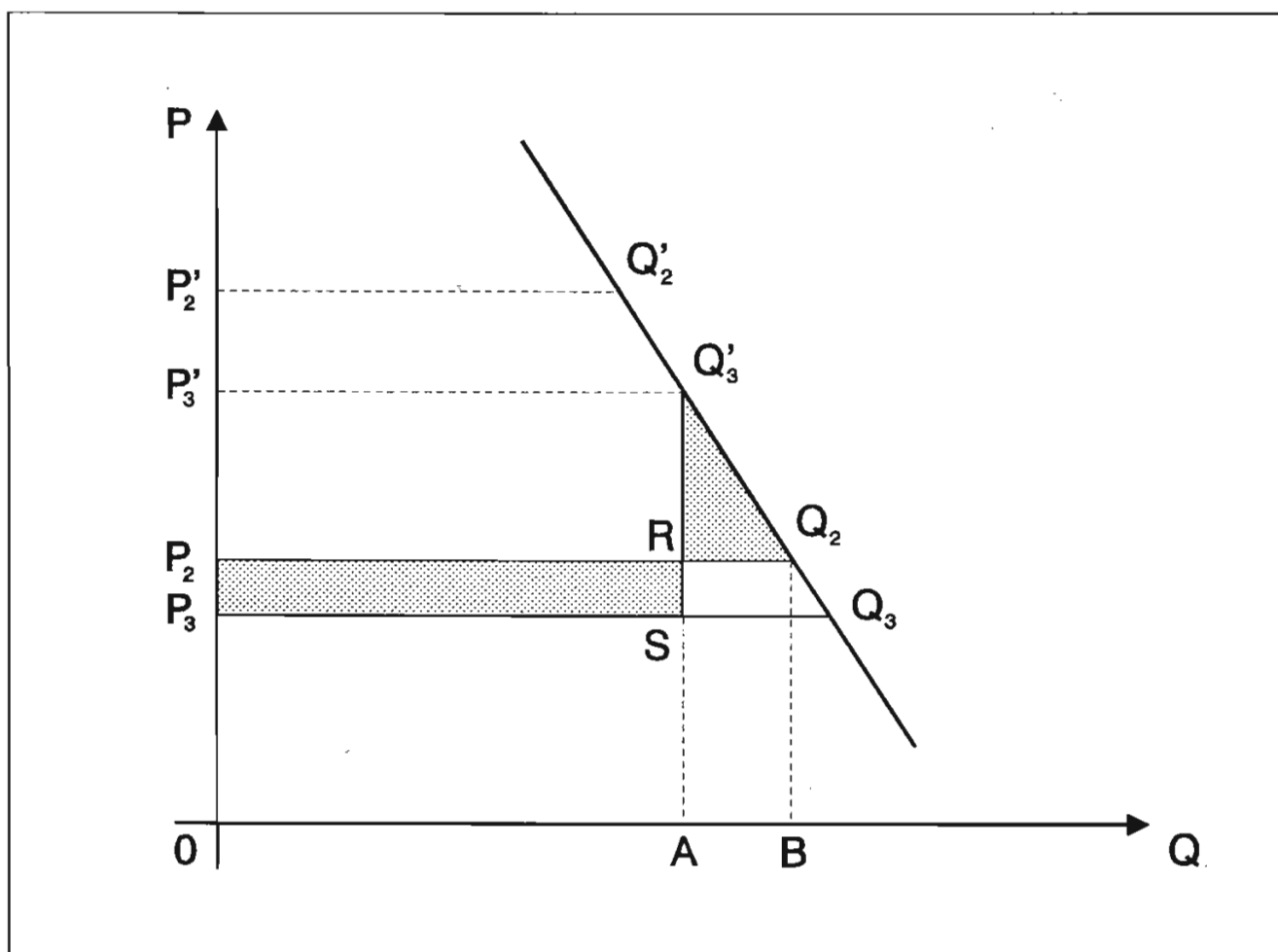
$$t_a/t_b = (1 + (D_b/S_b)) / (1 + (D_a/S_a))$$

Vidi: Dr. Vladimir Trlin, Međunarodna ekonomija - determinante, mehanizmi i politika, Univerzitetaska knjiga IDP - Sarajevo, str. 150.-156. (1991.g.)

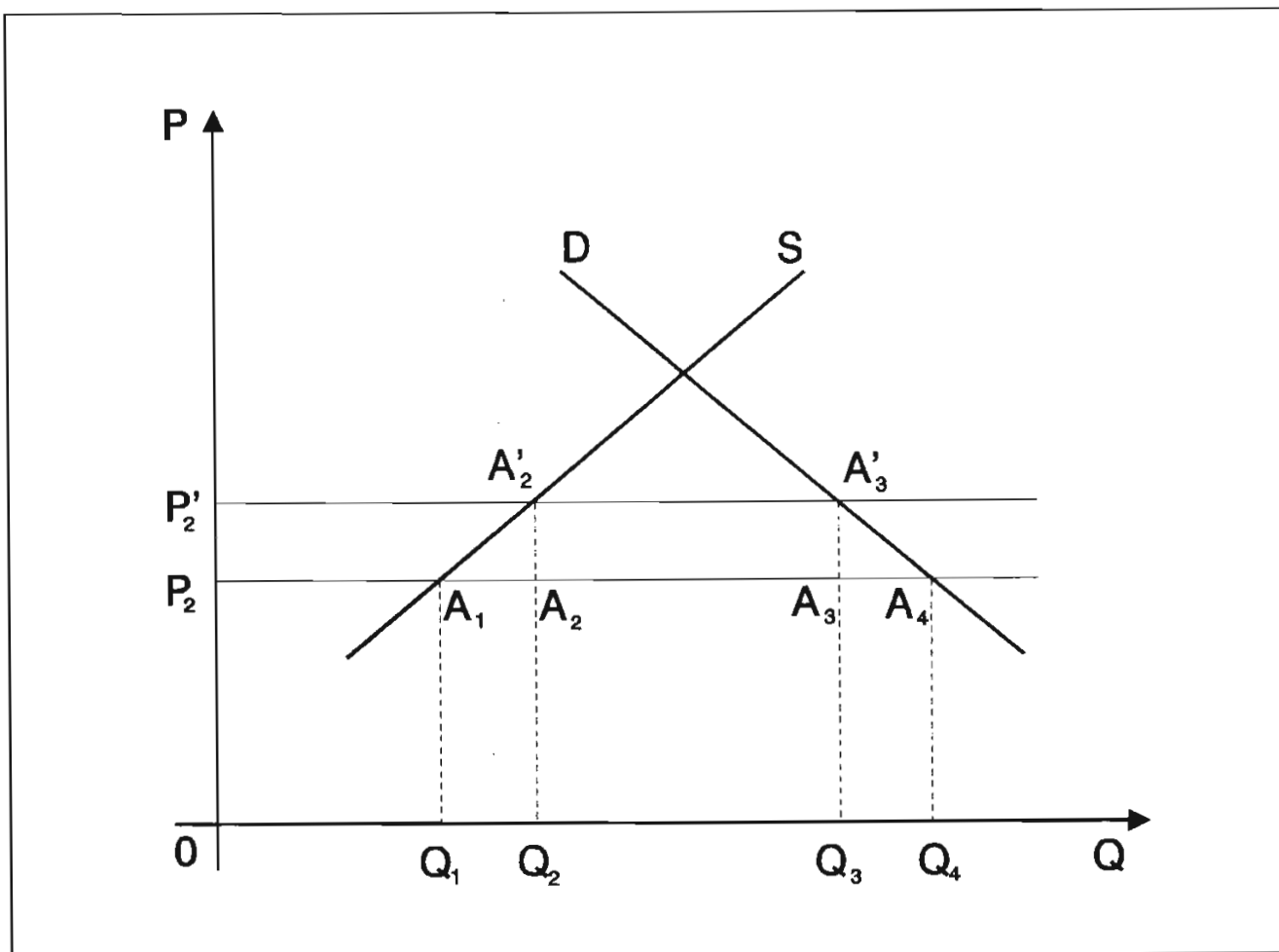
uzimati u obzir unijske reperkusije, trgovinsku djelotvornost (Trade creation) i trgovinsku manipulaciju (Trade diversion) od Europske ekonomske zajednice na vanjskoekonomske odnose Hrvatske pa i one koje se uklapaju u mehanizam GATT-ovoga funkcioniranja. O čemu se zapravo radi?

Još davni prelazak Europske zajednice iz integriranog stupnja slobodne trgovinske zone u viši integrativni stupanj - carinsku uniju, očito nije bio samo ekonomski već i politički smišljen proces. Upravo zbog toga, ekonomska teorija nije se morala baviti isključivo prednostima formiranja carinske unije, kao jedinim kriterijem njenog postojanja, već i njenim nedostacima kao posljedicama političkog utjecaja njenoga formiranja.

Što su zapravo "Trade creation" i "Trade diversion"?

Slika 6. Ilustracija efekata carinske unije, trgovinska manipulacija

Slika 7. Ilustracija efekata carinske unije, trgovinska djelotvornost

Na odnosnim dijagramima se vidi da se trgovinska djelotvornost i trgovinska manipulacija temelje na postavci da takvi integracijski procesi ne moraju rezultirati isključivo pozitivnim već i negativnim efektima. Ovo je stoga, što se integriranjem često vrši skretanje uvoza iz zemlje s nižim ka uvozu iz zemlje s višim proizvodnim troškovima. Ilustracija negativnih efekata (Trade diversion-trgovinska manipulacija) je sljedeća. Određenim integriranjem opseg uvoza u carinskoj uniji narastao je od veličine (OA) na veličinu (OB) i, s obzirom na postignuti pad cijena, stvorena je odgovarajuća ušteda za potrošače. Veličina te uštede predstavljena je površinom omeđenom točkama (P_3' , Q_3' , Q_2 , P_2). Kao normalna posljedica stvaranja carinske unije izostao je carinski prihod u iznosu površine omeđene točkama (Q_3' , Q_2 , R). Međutim, uslijed skretanja uvoza iz jedne ka uvozu u druge zemlje, narasli su troškovi nabave inozemne robe u iznosu površine omeđene točkama (P_2 , R, S, P_3). Prema tome, uspoređujući veličine ostatka uštede potrošača s veličinom povećanih troškova nabave inozemne robe, nastalih skretanjem

uvoza iz jedne ka uvozu iz druge zemlje, dobivaju se veličine pozitivnog ili negativnog efekta na dobrobit dane zemlje, koja obično ne može utjecati na ishod integrativnoga procesa, tj.

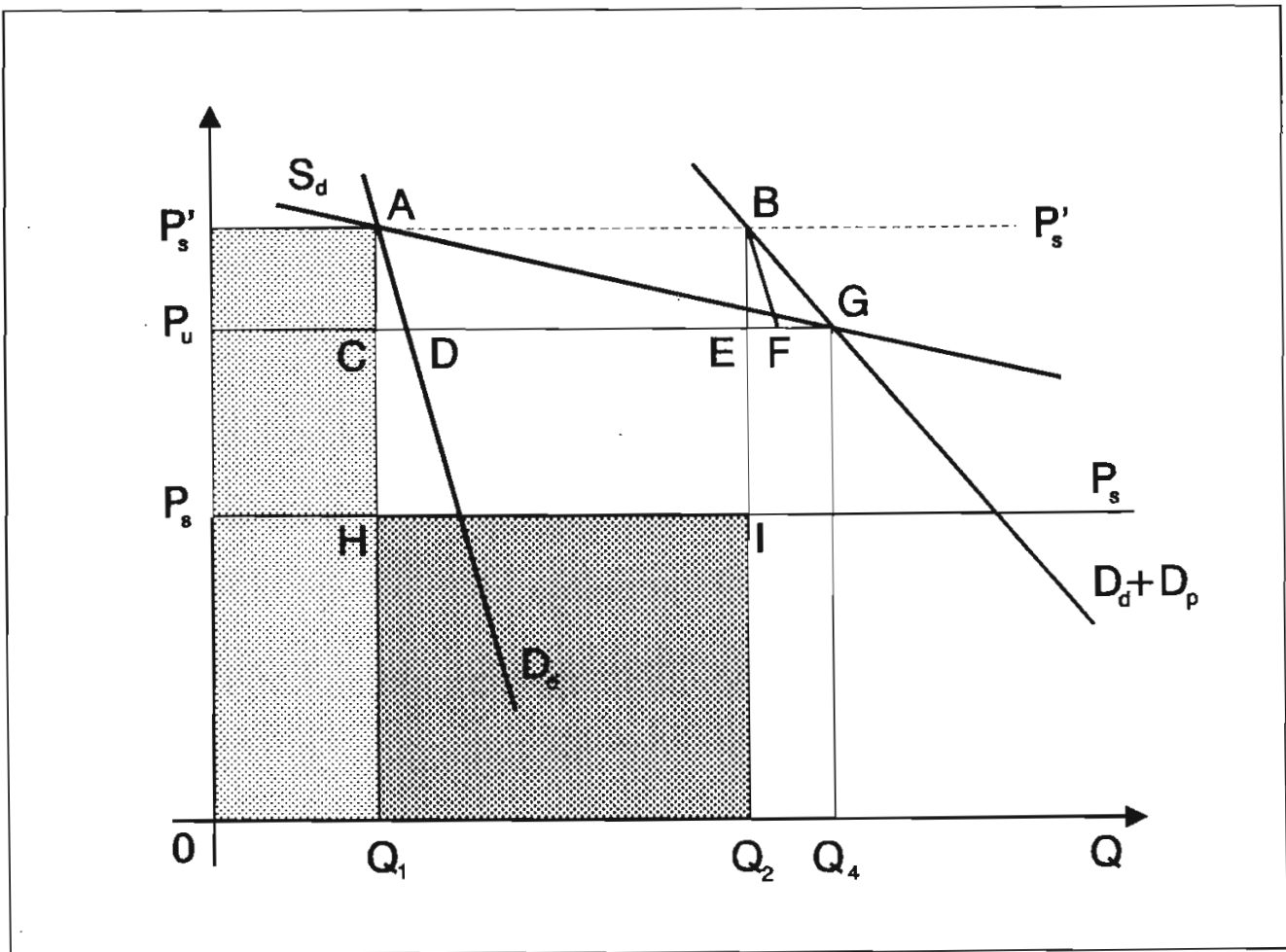
$$Q_3' Q_2 R - P_2 R S P_3 = (+) \text{ ili } (-) \text{ dobrobit}$$

Međutim, u drugom slučaju, kada dana zemlja nastavi uvoziti iz zemlje s najnižim troškovima i poslije formiranja unije, dakle, kad nema skretanja uvoza iz političkih razloga, imamo slučaj trgovinske djelotvornosti (Trade creation). Pozitivnost ovih efekata ogleda se u tome što s jedne strane imamo ukupnu dobit, predstavljenu površinom ($P_2'A_3'A_4 P_2$), a s druge strane umanjene proizvođačke dobiti ($P_2'A_2'A_1P_2$) i izostanak carinskih prihoda ($A_2'A_3'A_3 A_2$). Suprotstavljajući ovu dobit gubicima nastalim formiranjem carinske unije, dobit ćemo neto-dobit predstavljenu dvjema trokutastim površinama ($A_1 A_2 A_2'$) i ($A_3 A_4 A_3'$).

Imajući na umu ove vrlo jednostavne konstatacije, može se zaključiti da će zemlja u uniji uživati veće plodove ukoliko su njeni partneri sličniji u strukturi proizvodnje, ali različitiji u strukturi relativnih cijena. Također, članice unije će postići bolje rezultate ukoliko je veća razlika u stupnju gospodarskog razvoja između njih i ostalog svijeta.

Budući da se ove konstatacije temelje na analizi efekata proizašlih iz specijalizacije i podjele rada među udruženim zemljama, očito je zanemaren efekat povećanja unutrašnjega tržišta. Upravo taj efekat - intenzivnije i učinkovitije investiranje, moderniziranje proizvodnje i stvaranje visoko-konkurentskih pozicija na svjetskom tržištu - zabrinjava sve one zemlje koje ostaju ili su "osuđene" ostati izvan zajedničkoga života s tom unijom. Radi se o ekonomiji opsega kad krivulja ponude, uza svoj "prirodni" položaj, poprima njegovu suprotnost, odnosno pad cijena se kompenzira rastom proizvodnje.

Ilustrirajmo ovaj fenomen sljedećim dijagramom:

Slika 8.

Ponuda domaćih proizvođača u uniji označena je sa (S_d) čiji je nagib suprotan uobičajenom nagibu krivulja ponude. Potražnja na domaćem tržištu predstavljena je krivuljom (D_d). Cijena robe na inozemnom tržištu iznosi (P_s) koja se nakon carine prema trećim zemljama povećava na (P_s'). Zbroj potražnje domaćeg i partnerskoga tržišta označen je krivuljom ($D_d + D_p$).

Iz dijagrama se vidi da je proizvodnja i potrošnja na domaćem tržištu u danoj zemlji prije formiranja carinske unije iznosila (Q_1) po cijeni od (P_s'). S formiranjem carinske unije proizvodnja će se povećati na (Q_u) po cijeni (P_u). Takva razlika proizvodne ekonomičnosti, odnosno takav uspon konkurentnosti, prijete mnogim zemljama izvan unije ugrožavanjem njihove proizvodnje, ukoliko ne primijene odgovarajuće zaštitne mjere. Spomenimo samo mogućnosti plasmana njihove prehrambene industrije u uvjetima, nakon Urugvajске runde, novih ambicija i potreba europskog agrarnoga kompleksa.

Dakle, Hrvatska bi se prigodom pregovora s GATT-om, a poglavito prigodom njenog pristupa toj međunarodnoj trgovinskoj organizaciji, trebala približavati toj Uniji poštivanjem određenih pravila ponašanja nudeći joj bližu gospodarsku suradnju. To nuđenje bi se odnosilo na konkretne pothvate kojima bi se realizirali za sve članice Unije pozitivni efekti carinske unije, tj. *Trade creation*. S druge strane, Hrvatska bi morala voditi računa o mogućim za Hrvatsku negativnim efektima ekonomije opsega u Uniji.

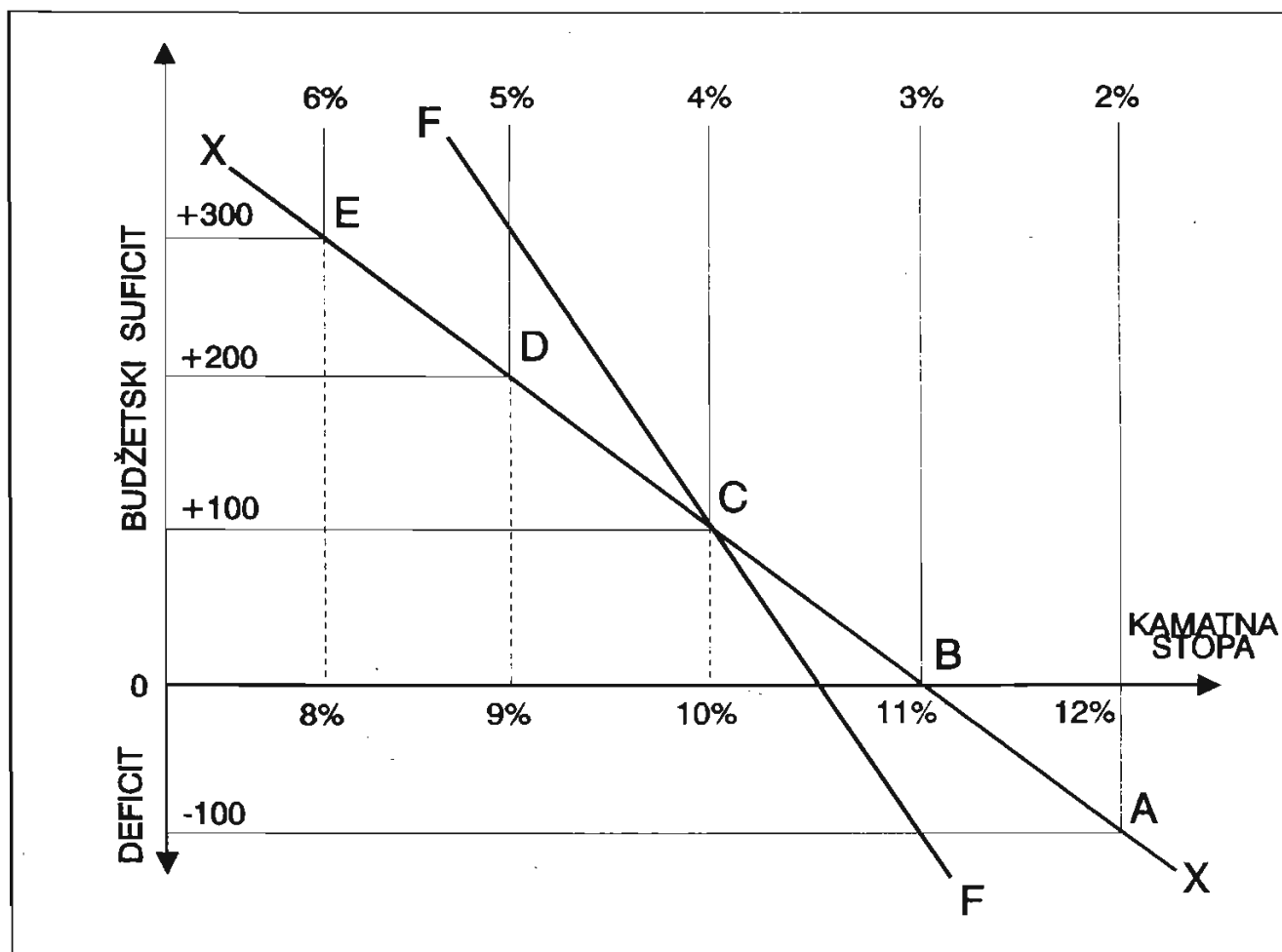
5. PLATNOBILANČNI POREMEĆAJI

Neobično važna propozicija GATT-a za Hrvatsku u tranzicijskom razdoblju od zemlje u razvoju ka razvijenoj zemlji, odnosi se na mogućnosti primjene kvantitativnih restrikcija u slučaju platnobilančnih poremećaja. Prema tim propozicijama (članci XI., XII. i XVIII.) opća razina tih restrikcija morala bi biti razmjerna situaciji monetarnih rezervi.

Kako su ove propozicije duboko povezane sa situacijom vanjske i unutrašnje ravnoteže, odnosno nacionalne ekonomije, a one direktno utječu osim ostalog i na devizni tečaj, čiju bismo stabilnost željeli poštivati ukoliko imamo namjeru voditi europsku monetarnu disciplinu, Hrvatska bi prigodom pristupa GATT-u morala svoj stav graditi i kroz prizmu ovih konsideracija. Zapravo, Hrvatska bi morala njegovati kontinuiranu politiku ubrzanoga gospodarskoga rasta da bi prebrodila jaz između današnjeg stanja zemlje u razvoju i sutrašnjeg stanja razvijene zemlje. Međutim, takvo njegovanje implicira određene platnobilančne poteškoće. Budući da se one mogu otklanjati osim ostalog i kvantitativnim restrikcijama, naravno ako postupimo po proceduri GATT-a i ako se izborimo za takvo mjesto da to imamo pravo činiti, onda bismo morali slijediti politiku harmoniziranog odnosa opće potrošnje i investicija s jedne i prihvatljivog poremećaja unutrašnje i vanjske ravnoteže, s druge strane.

Neka nam kao ilustracija početnih razmišljanja u toj kompleksnoj

problematici posluži sljedeći vrlo pojednostavljeni dijagram:

Slika 9.

Dakle, osim već poznate relacije^{*1}

$$B = X - m (1 - r q) Y - a$$

gdje su B - platna bilanca, X - izvoz, m - marginalna sklonost ka uvozu, r - kamatna stopa, q - stopa gospodarskoga rasta, Y - nacionalni dohodak, a - fiksni koeficijent, koja nam kaže da platna bilanca mora biti pozitivna usprkos ubrzanog gospodarskoga rasta ukoliko je uspostavljen odgovarajući odnos između opće potrošnje i investicija, mi bismo kod eventualnog uvođenja kvantitativnih restrikcija morali biti svjesni i sljedećih "gibanja" unutar nacionalne ekonomije:

^{*1} U toj relaciji detaljnije sam pisao u upravo završenom radu za Ekonomski institut u Zagrebu "Refleksije Maastrichta na financijske odnose Hrvatske" i naveo relevantnu bibliografiju.

Vidimo, naime, da samo jedna stopa gospodarskoga rasta odgovara poziciji unutrašnje i vanjske ravnoteže kod dane visine državnoga proračuna i dane kamatne stope. Svako povećanje stope gospodarskoga rasta razumijeva "žrtvovanje" jedne ili druge ravnoteže. Kako to žrtvovanje inaugurira inflacijske ili deflacijske suficite ili deficite u nacionalnoj ekonomiji, mi bismo morali u svakom slučaju permanentno usklađivati našu vanjskotrgovinsku politiku kroz mehanizam GATT-a s politikom državnoga proračuna kao varijablom i s monetarnom politikom kao konstantom ekonomske politike Hrvatske.

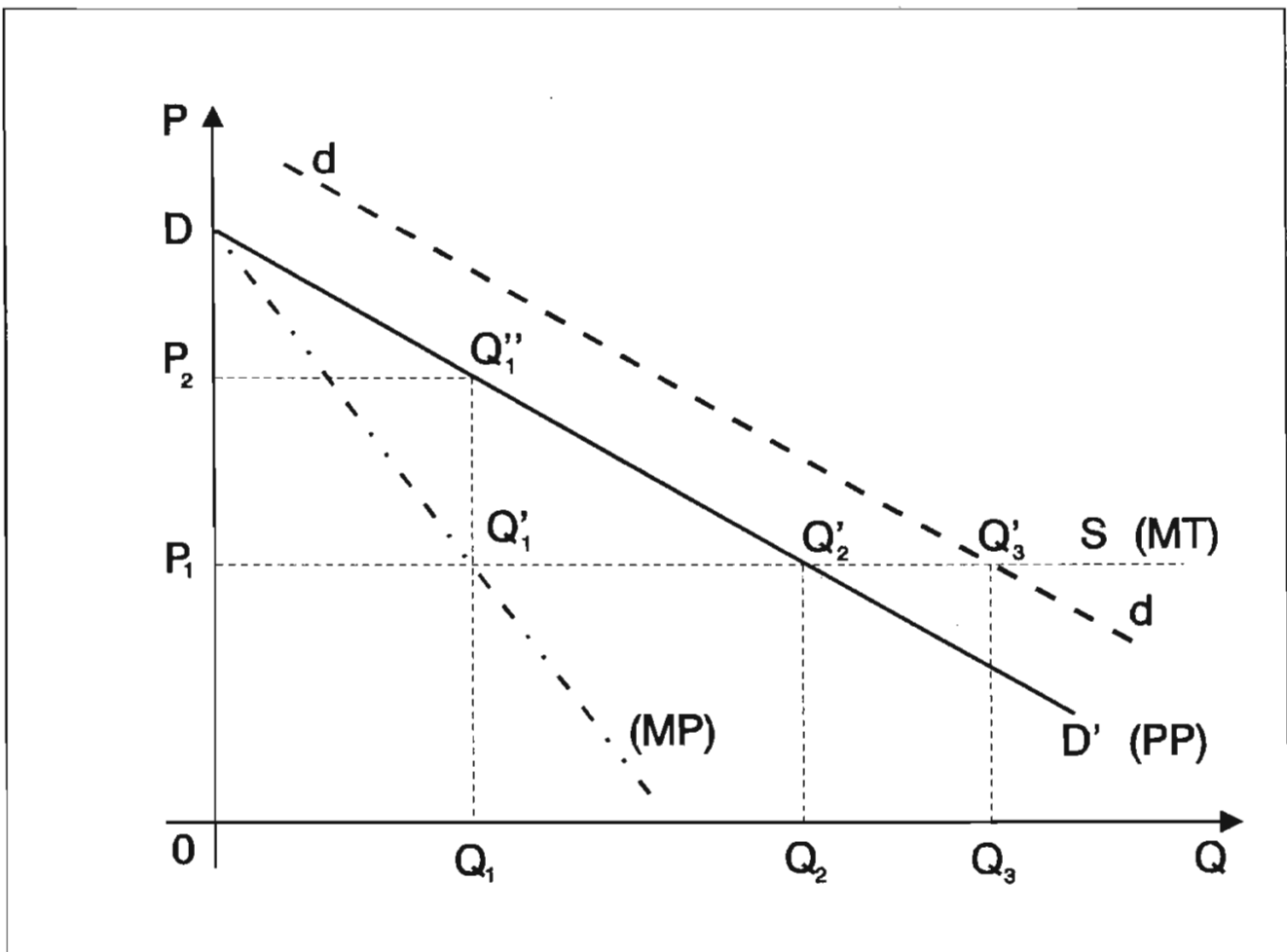
Očito, Hrvatska će često biti u prilici koristiti odgovarajuće mjere ekonomske politike da bi uspješno prilagođavala svoju platnobilančnu poziciju. Kod toga, ona bi kao konstantu ekonomske politike trebala uvažavati zadovoljavajuću stopu gospodarskoga rasta uz poštivanje monetarne discipline. Kod toga, nažalost, da bi održala prihvatljiv odnos opće potrošnje i investicija, morat će često posezati za mjerama fiskalne politike kao varijablom njene ekonomske politike, naravno uz žrtvovanje unutrašnje ravnoteže. Drugim riječima, Hrvatska će sukladno s tim strateškim ciljem ulaska u razvijeno društvo morati voditi prilagodljivu zaštitnu politiku svoga gospodarstva vezano za vanjskotrgovinske tokove.

6. OPOREZIVANJE INOZEMNOGA KAPITALA

Konačno, kao posljednje pitanje vezano za uključenje Hrvatske u vanjskotrgovinske tokove kroz mehanizme GATT-a, posvetit ćemo pažnju oporezivanju inozemnoga kapitala. Naime, kako je hrvatskom gospodarstvu inozemni kapital itekako potreban i budući da Hrvatska traži načina kako ga privući, bilo bi svrsishodno i ovom prigodom poštivati taj naš strateški i gospodarski vrlo važan cilj. To poštivanje, međutim, možemo ostvariti ukoliko stvorimo harmoniju između zaštite domaćega gospodarstva, s jedne i priljeva potrebnog inozemnoga kapitala, s druge strane.

U ovisnosti o tome primjenjujemo li ekonomske ili neekonomske argumente zaštite, ovisit će izbor "pravog" instrumenta zaštitne politike. U pravilu, kod toga bismo trebali uspoređivati efekte koji se postižu primjenom carine, odnosno primjenom premije. Međutim, budući da su nam ti efekti uglavnom već poznati, a želimo imati "pravi" izbor instrumenta naše politike, bit ćemo zapravo u prilici da uspoređujemo efekte subvencioniranja domaćih proizvođača s efektima priljeva inozemnoga kapitala. Iako se očekuje da u oba slučaja rezultat bude povećanje domaće proizvodnje, među njima postoji potpuna suprotnost. S jedne strane imamo karakteristike da subvencioniranje podrazumijeva visoke domaće troškove, da nije u duhu GATT-ovih pravila i da ne pruža garanciju da će ono s vremenom rezultirati povećanom produktivnošću što i jest temeljni cilj subvencioniranja. S druge strane, sasvim suprotno subvencioniranju, priljev inozemnoga kapitala, prvo ne razumijeva nikakve troškove, zatim potpuno je u duhu GATT-ovih principa i daje veliku priliku da se postigne maksimalna razina produktivnosti. Međutim, osim ove očitosti u korist inozemnoga kapitala, to je ipak samo mogućnost da se ta prednost iskoristi. Mnogo toga treba učiniti da bi se ta mogućnost pretvorila u stvarnost te kao alternativa postala usporediva s premiranjem. To će se postići samo ako se inozemnom kapitalu pruži prava prilika da dolazi u atraktivne i za nacionalnu ekonomiju strateški vitalne pothvate. Prema tome, postavlja se pitanje kako privući inozemni kapital? Među mnogim pokušajima kako to učiniti, svakako spada problem oporezivanja inozemnoga kapitala.

Ako pođemo od pretpostavke da je ponuda inozemnoga kapitala perfektno elastična, da je potpisan ugovor između dvije zemlje o izbjegavanju plaćanja poreza na obje strane i da inozemni kapital nema monopolsku poziciju, vidjet ćemo da nema opravdanja ni potrebe da se kapital oporezuje niti subvencionira. To se može dokazati pomoću slijedećeg dijagrama:

Sl.10. Oporezivanje inozemnog kapitala

Količina inozemnoga kapitala prikazana je na horizontalnoj osi ovog dijagrama (Q), a njegova cijena na vertikalnoj (P). Uzimajući u obzir činjenicu da za svaki uloženi kapital postoji očekivana naknada u obliku kamatne stope ili poduzetničke dobiti, mi smo pretpostavili da njegova cijena iznosi (P_1). Razumije se da ta cijena varira od slučaja do slučaja u ovisnosti o nizu ekonomskih faktora i o nizu komercijalnih i političkih rizika. (P_1S) predstavlja krivulju ponude inozemnog kapitala. Budući da je ona perfektно elastična, ova krivulja ujedno predstavlja i marginalne troškove ponuđenoga kapitala (MT). (DD') je krivulja potražnje inozemnog kapitala na tržištu domaćega gospodarstva, koja svojom elastičnošću reproducira krivulju marginalnih prihoda (MP) traženog inozemnog kapitala.

U takvim okolnostima ponude i potražnje inozemnog kapitala na domaćem tržištu njegov priljev će iznositi (Q_2), a cijena (P_1). Sa stajališta nacionalne ekonomije u kojoj je potražnja za inozemnim

kapitalom predstavljena krivuljom (DD'), može se zaključiti da bi ta nacionalna ekonomija bila spremna platiti i veću cijenu za uvezeni kapital i to sve veću, kako se njegova količina smanjuje. Iz toga proizlazi da su uštede za nacionalnu ekonomiju predstavljene onim područjem koje se nalazi između krivulje domaće potražnje i krivulje inozemne ponude. Na našem dijagramu to područje pokriva površinu (DP_1Q_2').

Da vidimo sada kakvi bi efekti nastupili za nacionalnu ekonomiju ako bi se, pod navedenim pretpostavkama, uvelo oporezivanje inozemnog investitora. Koristeći se prikazanim odnosima ponude i potražnje inozemnog kapitala na našem dijagramu, neka visina porezne stope iznosi (P_2P_1/P_1O). To bi bila ona stopa koja maksimalizira porezni prihod, jer je određena onom točkom u kojoj se izjednačavaju marginalni troškovi s marginalnim prihodom, tj. krivuljom presjeka (MT) i (MP). Prema tome, porezni prihod predstavljao bi područje ($P_2P_1Q_1Q_1''$). Uštede za zemlju uvoznicu kapitala svele bi se tada na područje ($D P_2Q_1''$). Dodamo li tome i područje poreznoga prihoda, proizlazi da bi sa stajališta nacionalne ekonomije u cjelini, bez obzira na porezni prihod, gubitak predstavljao područje ($Q_1''Q_1'Q_2$), a količina kapitala, uslijed navedenog oporezivanja, bi se smanjila na vrijednost od (Q_1). Dakle, u takvim okolnostima, za oporezivanje inozemnoga kapitala nema potrebe niti ekonomskog opravdanja.

U našem slučaju, budući da je Hrvatskoj itekako stalo da privuče inozemni kapital i da ga usmjeri u specifična gospodarska područja koja bi, strateški gledano, trebala biti generatorom gospodarskoga razvoja, imalo bi smisla inozemni kapital subvencionirati kako bi, prema povećanoj potražnji na domaćem tržištu, predstavljenoj crtkanom linijom ($d-d$), njegova potrošnja narasla na (Q_3').

Dakle, budući da je inozemni kapital čvrsto vezan sa zaštitnom politikom zemlje primatelja inozemnoga kapitala, jer u pravilu on radije ide u zaštićenu nego u nezaštićenu industriju, proizlazi da bi pregovori sa GATT-om, a poglavito oni početni, morali biti utemeljeni, osim ostalog, i na strateškoj filozofiji njegova

Dakle, budući da je inozemni kapital čvrsto vezan sa zaštitnom politikom zemlje primatelja inozemnoga kapitala, jer u pravilu on radije ide u zaštićenu nego u nezaštićenu industriju, proizlazi da bi pregovori sa GATT-om, a poglavito oni početni, morali biti utemeljeni, osim ostalog, i na strateškoj filozofiji njegova privlačenja.

U tom smislu, Hrvatska bi njegovom izrazitijem subencioniranjem, kao alternaciji premiranja domaćih proizvođača, mogla uspješnije realizirati strategiju svoga dugoročnoga gospodarskoga razvoja i dakako u sve većoj mjeri poštivati principe liberalizacije vanjske trgovine. To poštivanje, dakako, može nam omogućiti širi spektar djelovanja u pravcu realiziranja ovog strateški vrlo važnoga cilja privlačenja inozemnoga kapitala.

7. ZAKLJUČAK

Cilj ovoga rada jest pokušaj utemeljenja početnoga koraka u pravcu razmatranja odnosa Hrvatske s GATT-om. Potrebe takvoga pokušaja nameću današnje okolnosti među kojima posebno ističemo veći značaj Urugvajске runde za Hrvatsku i refleksije europskog integriranja, poglavito poslije Maastrichtskoga ugovora.

Filozofija zastupanja ekonomskih, a ne neekonomskih argumenata zaštite prikladna je današnjem stupnju gospodarskoga razvoja Hrvatske. U tom smislu premiranje domaćih proizvođača ima veću specifičnu težinu od carinske zaštite. Opći trend GATT-a, dakle, može se poštivati.

Temeljni cilj zaštitne politike morao bi se odnositi na poboljšanje odnosa razmjene. Međutim, s obzirom na današnji stupanj gospodarskoga razvoja Hrvatske, morali bismo u pregovorima o sniženju carinskih stopa uzimati u obzir efektivnu carinsku zaštitu i imati na umu da nama u ovome trenutku više odgovara optimalna struktura carinske zaštite nego njena podudarnost.

Približavanje Hrvatske Europskoj uniji izloženo je, s jedne strane, obećavajućim mogućnostima, ukoliko uspijemo inkorporirati u pregovore s GATT-om priliku suradnje na osnovu trgovinske

Približavanje Hrvatske Europskoj uniji izloženo je, s jedne strane, obećavajućim mogućnostima, ukoliko uspijemo inkorporirati u pregovore s GATT-om priliku suradnje na osnovu trgovinske djelotvornosti (Trade creation). S druge strane sve homogeniziranija Europa kao carinska, a sutra kao monetarna unija "prijeti" vanunijskim zemljama još većim udaljavanjima. Na hrvatskoj je strani, prema tome, poduzimanje agresivnijih mjera u pravcu približavanja Europi.

Platnobilančni poremećaji bit će čestim razlogom prilagođavanja vanjsko- trgovinskih tokova Hrvatske. Kao konstantu ekonomske politike, Hrvatska će poštivati stopu ubrzanoga privrednoga rasta i monetarnu disciplinu na "europski način". Uz žrtvovanje unutrašnje ravnoteže, varijable ekonomske politike će se vjerojatno skoncentrirati na zaštitnu i poreznu politiku, odnosno politiku državnoga proračuna. GATT-ov mehanizam je okvir tim djelovanjima.

Kao alternativa premiranju domaćih proizvođača, Hrvatska treba posvetiti veću pozornost subvencioniranju priljeva inozemnog poduzetničkog kapitala i njegovom usmjeravanju u, za Hrvatsku, vitalne investicijske pothvate.

BIBLIOGRAFIJA

1. J.Bhagwati and Ramaswami, "Domestic Distortion, Tariffs and the Theory of Optimum Subsidy", *Journal of Political Economy*, 1965-1970.
2. W.M.Corden, "Protection and Foreign Investment in Australian Industry", *The Economic Record*, 1987, Australian National University.
3. GATT - Multilateral Trade Negotiations - The Uruguay Round, *The Background Papers Provisional Uruguay Round Agreements and Decisions*, 1993.
4. H.G.Johnson, "Tariffs and Economic Development", *Journal of Development Studies*, 1964.
5. Ch.Kindleberger, *International Economics*. Richard D. Irwin Inc. Homewood, Illinois 1970.
6. J.E. Meade, *The Theory of Customs Unions*, Amsterdam, North Holland Press.
7. R.A. Mundell, "The Appropriate Use of Monetary and Fiscal Policy for Internal and External Stability", *International Monetary Fund Staff Papers*.
8. F.R.Root, *International Trade and Investment*, South-Western Publishing Co. Cincinnati, Ohio 1978.
9. J.R. Schlessinger, "A Suggested Framework for Monetary-Fiscal Analysis", *Review of Economic and Statistics*.
10. V.A. Trlin, *Međunarodna ekonomija, determinante, mehanizmi i politika*, IDP-četvrto izdanje, Sarajevo 1991.
11. J.Viner, *Studies in the Theory of International Trade*.